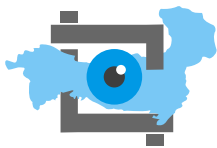

ΕΝΘΕΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Χρύσα Καραδήμα, αρχαιολόγος, υπεύθυνη της 10^{ης} ΕΠΚΑ για την αναστήλωση του Αρχαίου Θεάτρου Μαρώνειας **Χ. Παπανικολάου**, δήμαρχος Μαρώνειας **Δ. Μάτσας**, προϊστάμενος της 10^{ης} ΕΠΚΑ **Ε. Στυλιανίδης**, υπουργός Μεταφορών **Λυδία Κονιόρδου**, ηθοποιός **Γ. Πεταλωτής**, βουλευτής Πα.Σο.Κ. **Γιάννης Λασκαράκης**, εκδότης, Δημοτικός Σύμβουλος Αλεξανδρούπολης, μέλος του Σωματείου «Διάζωμα» στη Θράκη **Νίκος Αγγελίδης**, Πρόεδρος ΕΒΕΡ **Γιώργος Βοηουδάκης**, ιδιοκτήτης ξενοδοχείου «Ρωξάνη» **Άννα Παπαγιαννάκη**, μουσικός **Νίκος Χατζηδάκης**, Αρχιτέκτονας – Αρχαιολόγος, Αναστηλωτής

Εργασίες αναστήλωσης
Εναρκτήρια τελετή επανάχρησης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ
της Θράκης

Επιμέλεια ένθετου αφιερώματος:
Τζένη Κατσαρή - Βαφειάδη

Ρεπορτάζ- φωτογραφίες εναρκτήριας εκδήλωσης:
Μαρία Αμπατζή

Φωτογραφίες παράστασης:
Στάθης Κεφαλίδης

| Τρίτη 1 Σεπτεμβρίου 2009 |

Χρύσα Καραδήμα, αρχαιολόγος, υπεύθυνη της ΙΘ΄ ΕΠΚΑ για την αναστήλωση του Αρχαίου Θεάτρου Μαρώνειας

«Το Αρχαίο Θέατρο της Μαρώνειας έγινε προσβάσιμο, τώρα πρέπει να το σεβαστούμε και να το προστατεύσουμε»

- «Επόμενος στόχος η ενοποίηση του Αρχαίου Θεάτρου με το Ιερό του Διονύσου»

Μια άκρως ενδιαφέρουσα και αποκαλυπτική συνέντευξη της Χρύσας Καραδήμα, της υπεύθυνης για την αναστήλωση του αρχαίου θεάτρου της Μαρώνειας, φιλοξενεί το παρόν ένθετο αφιέρωμα του ΠτΘ. Η συνέντευξη δόθηκε στην εκπομπή «Ατάκτως ερριμμένα» του Ράδιο Παρατηρητής, δύο ημέρες πριν την τελετή επανέχρησης του Αρχαίου Θεάτρου της Μαρώνειας, και σε αυτήν, η κ. Καραδήμα ξεδιπλώνει όλες τις προσπάθειες που έγιναν εδώ και εννέα χρόνια για να φθάσουμε στο σημερινό σημείο της επαναλειτουργίας του θεάτρου αλλά και αποκαλύπτει νέες πτυχές που αναδεικνύουν την ιστορικότητα της περιοχής της Μαρώνειας μέσα από το ανασκαφικό έργο.

«Εγκαίνια του αρχοντικού Ταβανιώτη το φθινόπωρο και εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το Διόνυσο»

ΠτΘ: κ. Καραδήμα είναι κατάκτηση για την Ροδόπη που το θέατρο είναι αναστηλωμένο πλέον και εκεί απόψε θα έχουμε την πρώτη παράσταση. Είστε ένας άνθρωπος που έχει μοχθήσει για αυτό, δουλεύοντας για την αναστήλωση εδώ και εννέα χρόνια. Ποια είναι τα συναισθήματα όταν βλέπετε τόσα χρόνια δουλειάς να παρέχουν ένα τόσο σημαντικό σε συμφραζόμενα για την περιοχή αποτέλεσμα;

Χ.Κ.: Είμαι αρχαιολόγος πάνω απ' όλα και πάντα για όλους τους αρχαιολόγους είναι μεγάλη ικανοποίηση, όταν καταφέρνουν να φτάσουν σε ένα στόχο. Ποτέ ο στόχος αυτός δεν είναι ολοκληρωμένος, αλλά είναι ένα σημείο άφιξης και ένα σημείο εκκίνησης. Μέχρι σήμερα ολοκληρώσαμε την αναστήλωση του κοίτιου, απομένουν όμως ακόμη πολλά να γίνουν. Στο προσκόνιο υπολείπεται ακόμη ανασκαφική δουλειά και πρέπει να διαμορφωθεί ο περιβάλλον χώρος. Δεν παύει όμως να είναι το μνημείο προσβάσιμο. Από την Κυριακή αφαιρούνται οι πινακίδες, οι οποίες για λόγους ασφάλειας εμπόδιζαν την είσοδο στο κοινό και οι ενδιαφερόμενοι θα μπορούν να δουν το θέατρο αναστηλωμένο. Σήμερα πραγματικά νιώθουμε περήφανοι, γιατί έγινε μια αναστηλωτική δουλειά που δεν έχει ξαναγίνει στη Θράκη. Ήταν ένα δύσκολο έργο, γιατί μέχρι τώρα δεν είχαμε εμπειρία αναστηλώσεων. Κάναμε ανασκαφές, κάναμε αναδείξεις, αλλά οι αναστηλώσεις είναι ένα κεφάλαιο, που στην Εφορεία της Θράκης δεν είχε ξαναγίνει. Επομένως, υπήρξε πραγματικά πολύς μόχθος πίσω από αυτή τη δουλειά, -και μιλάω στον πληθυντικό, γιατί φυσικά εγώ ήμουν η υπεύθυνη

αυτού του έργου, αλλά πίσω από αυτό εργάστηκαν πολλοί άνθρωποι, τεχνίτες, εργάτες των ανασκαφών μας από τα γύρω χωριά, τη Μαρώνεια, τους Προσκυνητές, την Ευλαγανή, την Εργάνη που έγιναν τεχνίτες, με αποτέλεσμα αυτή τη στιγμή να έχουμε ένα συνεργείο ειδικευμένο για αναστηλώσεις πραγματικά ζηλευτό. Εκτός αυτών, εργάστηκαν συντηρητές, που χρειάστηκε να συντηρήσουν κομματάκι-κομματάκι το υλικό για να συμπληρώσουν κομμάτια του θεάτρου. Να αναφερθώ στον αρχιτέκτονα του έργου, τον Νίκο Χατζηδάκη, στον πολιτικό μηχανικό Κώστα Ζάμπα και στην ομάδα του, στον καθηγητή Γιώργο Καραδέδο και στην μεγάλη ομάδα αρχιτεκτόνων που έχουν δουλέψει πολλά χρόνια για αυτή την αναστήλωση. Όλοι σήμερα είμαστε χαρούμενοι και περήφανοι για αυτή τη δουλειά.

ΠτΘ: Είναι μια μακρόσυρτη στο χρόνο διαδικασία, πολυπρόσωπη...

Χ.Κ.: Ναι, η εργασία είναι πολυπρόσωπη, καθημερινή, χειμώνα-καλοκαίρι, απαιτούσε καθημερινή παρουσία. Προσωπικά,

δεν είχα καθημερινή παρουσία, γιατί είχα υπηρεσιακές υποχρεώσεις, υπήρχαν όμως αρχαιολόγοι, η Άννα Μουσιώνη, η Δώρα Τσολλάκη, τώρα τελευταία και άλλα παιδιά, που μόνο όταν οι συνθήκες ήταν απαγορευτικές δεν δούλευαν στο πεδίο. Ήταν κάθε μέρα εκεί από το 2004 με εξαίρεση ένα ή δύο μήνες του χειμώνα, με την παγωνιά που δεν μπορούσαν να δουλέψουν, γιατί δεν το επέτρεπαν τα υλικά. Σκεφτείτε ότι οι τρεις σειρές εδωλίων που αναστηλώθηκαν έγιναν από νέο λίθο, ίδιο όμως με τον αρχαίο και έγινε επεξεργασία

σχεδιάσεις και όλα τα άλλα που κρίνονται απαραίτητα. Στη συνέχεια, λόγω ενασχόλησης και με το Θέατρο Φιλίππων και με άλλα μνημεία, ο κ. Καραδέδος δεν ήταν δυνατόν να επιβλέπει την αναστήλωση, οπότε χρειάστηκε να συνεργαστούμε με έναν αρχιτέκτονα, ο οποίος θα μπορούσε να είναι συνεχώς παρών στο έργο, τον Νίκο Χατζηδάκη, που δουλεύει και στις ανασκαφές της Βεργίνας και επίσης στις αναστηλώσεις ενός άλλου θεάτρου στην Κρήτη, στα Χανιά. Επιπλέον, χρειαστήκαμε την υποστήριξη ενός μελετητικού γραφεί-

επί τόπου με εργαλεία ανάλογα με αυτά που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι.

ΠτΘ: Τα δύο σημαντικά που κρατάμε εξ όσων μας είπατε είναι ότι για τέσσερα χρόνια ήταν κάθε μέρα πλην του χειμώνα οι εργαζόμενοι εκεί και το δεύτερο και πολύ σημαντικό είναι ότι δημιουργήθηκε μια ομάδα με εμπειρία αναστηλώσεων, για την οποία επίσης θα πρέπει να είμαστε υπερήφανοι. Σε ένα σημείο του σημειώματός σας μιλάτε ειδικότερα για τον κ. Ζάμπα που έχει την εμπειρία της Ακρόπολης...

Χ.Κ.: Ο κ. Ζάμπας ήταν μαζί μας τα τελευταία χρόνια και μας υποστήριξε σε τεχνικά θέματα. Είναι αλήθεια ότι έχει την εμπειρία της Ακρόπολης. Είχαμε δύο πολύ αξιόλογες μελέτες. Η πρώτη μελέτη στην οποία στηρίχθηκε για την αναστήλωση ήταν μια πολύ σπουδαία μελέτη του καθηγητή Γιώργου Καραδέδου, και εδώ πρέπει να πω ότι ο κ. Καραδέδος έχει δουλέψει στη Μαρώνεια για πάρα πολλά χρόνια, και με τον κ. Πεντάζο. Ήταν ανασκαφείας και μελετητής του σπιτιού με το ψηφιδωτό και είχε κάνει μια πολύ αξιόλογη μελέτη, με αποτυπώσεις,

ου που είχε την εμπειρία των αναστηλώσεων, και ο κ. Ζάμπας που συνεργάστηκε και στο Θέατρο Φιλίππων, είχε αυτή τη διάθεση και εμπειρία και μας βοήθησε πάρα πολύ στο να αντιμετωπίσουμε τεχνικά προβλήματα. Θα ξαναμιλήσω για τους συντηρητές και για τον κ. Τζενετάκη που είχε μεγάλη εμπειρία από το θέατρο Φιλίππων, ήταν συντηρητής, διέθετε από τον ελεύθερο χρόνο του και ερχόταν για να μας βοηθήσει στην εκπαίδευση του προσωπικού και στο στήσιμο του εργοταξίου, γιατί ήμασταν ένα πραγματικό εργοτάξιο. Επίσης, θέλαμε τεκμηρίωση συνεχής που σημαίνει ότι κάθε βήμα της δουλειάς μας ήθελε φωτογραφία, βίντεο, σχεδίαση, ημερολόγιο.

ΠτΘ: Φαντάζομαι ότι μετά από τόση επαφή κάθε μάρμαρο θα το γνωρίζετε...

Χ.Κ.: Και εγώ και ο Νίκος Χατζηδάκης που τα σχεδίαζε κομμάτι - κομμάτι κάθε φορά και τα φωτογραφίζαμε.

ΠτΘ: Οι αρχαιολόγοι είναι μια κατηγορία εργαζομένων στους οποίους αποδίδονται

πολλά, γιατί ο κόσμος δεν γνωρίζει ούτε τα προβλήματα της γραφειοκρατίας με το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, όπου θα πρέπει να δώσετε μάχες για να περάσει η μελέτη, με τη χρηματοδότηση, γιατί θα πρέπει το Υπουργείο Πολιτισμού να ανταποκριθεί, με τη δουλειά στον τόπο, με την ανασκαφή, με το να κρατάτε ημερολόγια, σημειώσεις... Άρα είναι πολυσύνθετο έργο και για αυτό ο χρόνος στην αρχαιολογία μετρά διαφορετικά. Φαντάζομαι ότι και τώρα αν δεν είχαμε κονδύλια πάλι θα καθυστέρουσε το έργο. Έτυχε να χρηματοδοτηθεί αμέσως ή αγωνιστήκατε πολύ και για την χρηματοδότηση;

Χ.Κ.: Ενδιαφέρθηκε και η τοπική κοινωνία και μας υποστήριξαν και από την Περιφέρεια, όλοι οι κατά καιρούς γενικοί γραμματείς, ο κ. Θανάσης Πανδρευμένος που ήταν στην Διεύθυνση Σχεδιασμού και είναι Μαρωνίτης, το Υπουργείο Πολιτισμού. Όλοι ενδιαφέρθηκαν, γιατί η Μαρώνεια είναι ένας ιστορικός τόπος της Θράκης, όλοι το γνωρίζουν αυτό και ήθελαν να αναδειχθεί. Και δεν είναι μόνο το θέατρο...

Σύνδεση του θεάτρου με το Ιερό του Διονύσου

ΠτΘ: Ζώντας όλη αυτή την εμπειρία ευεθιστείτε, και με το δικό σας τον αγώνα, της Εφορείας, ότι θα καταφέρουμε ως Ροδοπίτες να ολοκληρώσουμε τις δουλειές που είπατε ότι απαιτούνται στο προσκήνιο και στον περιβάλλοντα χώρο γρήγορα;

Χ.Κ.: Έχουμε ετοιμάσει μελέτη, η οποία τώρα θα διαβιβασθεί στο ΚΑΣ, την επόμενη εβδομάδα, για να εγκριθεί, που αφορά σε αυτό το θέμα. Θεωρούμε ότι σήμερα το Ιερό του Διονύσου, το οποίο είναι πολύ σημαντικό μνημείο, - είναι σε απαλλοτριωμένο χώρο, που αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη των έργων στο ΕΣΠΑ, - μπορεί να συνδεθεί με το θέατρο, να ολοκληρωθούν οι εργασίες του θεάτρου και να ασχοληθούμε με το Ιερό, να συντηρηθούν τα κωνίαμάτά του, κάποιες μικρές τοιχογραφίες που σώζονται και είναι κρίμα να καταρρεύσουν και να ολοκληρωθεί και εκεί η έρευνα, γιατί πρόκειται για ένα σημαντικό κτίριο, στο οποίο ενδεχομένως να έχουμε μια στοά. Είναι ένα σύνθετο Ιερό, δεν είναι μόνο Ιερό του Διονύσου, αλλά πρόκειται μάλλον για ένα χώρο που υπήρχαν και άλλες Πατρείες, του Ηρακλή, της Αφροδίτης.

ΠτΘ: Θεωρείτε δηλαδή ότι το Ιερό του Διονύσου έχει ακόμη πράγματα να μας δώσει;

Χ.Κ.: Έχει ελλιπώς ανασκαφεί. Μέχρι τώρα έχει δοθεί έμφαση στο θέατρο και στην περιοχή της Ρωμαϊκής Αγοράς, γιατί ήταν μια πολύ σημαντική νησίδα του αρχαιολογικού χώρου. Επιπλέον, είναι και τα βυζαντινά μνημεία η παλαιοχριστιανική βασιλική. Εκεί λοιπόν υπάρχει ένας πυρήνας που μπορεί να γίνει ένας επισκέψιμος ενοποιημένος αρχαιολογικός χώρος, με βυζαντινά και ρωμαϊκά μνημεία. Δόθηκε έμφαση στο θέατρο, τώρα πρέπει να δούμε άλλα πράγματα και κυρίως τις συντηρήσεις των ήδη ανασκαμμένων. Αυτά λοιπόν αφορούν στη νέα μας μελέτη, και αναμένουμε την ένταξή της στο ΕΣΠΑ.

Το θέατρο μνημείο που αγάπησα, που δούλεψα

ΠτΘ: Η υπόθεση του θεάτρου για εσάς δεν είναι καινούργια. Εσείς στο θέατρο έτυχε να δουλέψετε από το 1982...

Χ.Κ.: Το έργο ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1981. Όταν λοιπόν βρέθηκε, ο Πεντάζος ήταν τότε σε αναζήτηση ενός προσώπου που να είναι από τον τόπο και να είναι συνεχώς κοντά σε αυτόν. Είχα την τύχη, επειδή με ήξεραν, γιατί ως φοιτήτρια δούλεψα στην Εφορεία, να μου προτείνουν να συνεργαστώ. Και από τότε σχεδόν όλες τις χρονιές της ανασκαφής ήμουν συνέχεια βοηθός του Πεντάζου. Το θέατρο είναι ένα μνημείο που αγάπησα, που δούλεψα, προσπάθησα να το μελετήσω και στη συνέχεια ο προϊστάμενός μου, ο κ. Τριαντάφυλλος, θεώρησε ότι πρέπει να αναθέσει σε μένα την επίβλεψή του.

ΠτΘ: Όλη σας η επιστημονική ζωή κύλησε με το θέατρο...

Χ.Κ.: Όχι, μεσολάβησε η Σαμοθράκη, που είναι ένας πολύ αγαπημένος μου τόπος,

Ο χώρος του Αρχαίου Θεάτρου της Μαρώνειας πριν την ανασκαφή. Όπως και η φωτογραφία του 1969 δείχνει δεν ήταν ορατό κάποιο από τα τμήματα του Θεάτρου

δούλεψα και εκεί στα εργαστήρια αμφορέων και σε κάποια ιερά που σκάψαμε. Οι αμφορείς είναι ένα αντικείμενο που ασχολήθηκα όλη την δεκαετία του '90, γιατί είχαμε την τύχη στη Σαμοθράκη να βρούμε κάποια εργαστήρια όπου κατασκεύαζαν τοπικούς αμφορείς που ήταν άγνωστοι. Ασχολήθηκα με τη μελέτη τους, με τη μελέτη των σφραγισμάτων τους: πρόκειται για έναν τύπο αγγείου με το οποίο κατά βάση μετέφεραν κρασί, και έχει σχέση και με τη θάσο.

Είχα δει το 2000, πριν ο Δημήτρης Παπαϊωάννου γίνει τελετάρχης των Ολυμπιακών Αγώνων, όταν είχε την Ομάδα Εδάφους και δεν ήταν πολύ γνωστός, στο θεατράκι του Παπάγου, ένα μικρό τσιμεντένιο θέατρο, τη Μήδεια, όρθια, γιατί είχε πολύ κόσμο. Ήταν μια από τις συγκλονιστικότερες εμπειρίες της ζωής μου. Δίπλα μου ήταν ο Νίκος Κούνδουρος, επίσης όρθιος, δεν σταματούσαμε να χειροκροτάμε και ήμασταν σε ένα νέο θέατρο. Δηλαδή, πάντα η εμπειρία και η αισθητική απόλαυση δεν είναι ανάγκη να συνδέεται με ένα αρχαίο μνημείο. Ας διαφυλάξουμε το Αρχαίο Θέατρο. Δεν είναι η γενιά μας μόνο που θέλει να το δει, σκεφτείτε ότι θέλουμε να μείνει αιώνως μετά. Το οφείλουμε στα παιδιά μας, στα εγγόνια μας και στις άλλες γενιές. Υπάρχει άλλωστε η περιοχή της Χελιδονόπετρας που ενδείκνυται για τη δημιουργία νέου θεάτρου.

«Τον οίνον ιστορώ»

ΠτΘ: Ήταν τυχερό σας. Αφού ήνεε ότι αρχαιολογική περιοχή της Μαρώνειας είναι σε ευθεία γραμμή με τη Σαμοθράκη, και εσείς δούλεψατε και στις δύο. Να μιλήσουμε και για τον Διόνυσο, που αγαπάτε ιδιαίτερα και έχετε κάνει μια πολύ ωραία δημοσίευση με αφορμή το κρασί, την δημοσίευση με τίτλο «Τον οίνον ιστορώ»...

Χ.Κ.: Σημαντικότερο είναι ότι κάναμε μια μελέτη σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών πριν μερικά χρόνια, με την

κ. Ψωμά, η οποία είναι νομισματολόγος, ειδική στο αντικείμενο, και δημοσιεύσαμε το ανασκαφικό υλικό της Μαρώνειας. Αυτή είναι μια απολύτως εξειδικευμένη δουλειά, η οποία έγινε σε συνεργασία με την κ. Ψωμά και μια άλλη συνάδελη που τότε ήταν στο μουσείο της πόλης μας, την Δόμνα Τερζοπούλου. Έτσι δημοσιεύτηκαν το 2008 όλα τα νομίσματα των ανασκαφών της Μαρώνειας, συν τα επιφανειακά και της Χερσονήσου της Μοθυβωτής, όπου ο Μπακαλιάκης τοποθετεί την αρχαία Στρώμη. Είναι ένα πολύ σημαντικό βιβλίο, που αφορά όμως στην επιστημονική

κοινότητα, είναι γραμμένο στα αγγλικά, αλλά δεν παύει να αποτελεί ένα λιθαράκι στην τεκμηρίωση και μια συμβολή στην ιστορία του τόπου μας.

Ξεχωριστή η δουλειά του νομισματοκοπέιου της Μαρώνειας

ΠτΘ: Στο υλικό της πρόσκλησης εγκαινίων έχετε βάλει ένα νόμισμα με το Διόνυσο που είναι πάρα πολύ όμορφο...

Χ.Κ.: Είναι και το αγαπημένο μου. Η δουλειά από το νομισματοκοπέιο της Μαρώ-

νειας είναι ξεχωριστή. Είναι πολλές οι πόλεις που έχουν σχέση με το κρασί, με το Διόνυσο και η σχέση αυτή απεικονίζεται στα νομίσματά τους, αλλά πραγματικά είναι έργα τέχνης αυτά της Μαρώνειας. Υπάρχει η παράσταση του θεού σε νεαρή ηλικία ή η παράσταση του θεού γενειοφόρου σε άλλα νομίσματα. Έτσι και αλλιώς είναι τα νομίσματα έργα τέχνης, αλλά φανταστείτε ένα τόσο δα μικρό αντικείμενο στο οποίο εκτυλίσσεται ένας εκπληκτικός μύθος, και το οποίο χρησιμοποιούν και για να σφραγίσουν κάτι. Αυτό τελικά μπορεί να είναι μικροτεχνία, αλλά όμως είναι και τέχνη. Το νόμισμα της πρόσκλησης έχει την εξής ιδιαιτερότητα. Είναι ένα νόμισμα που κυκλοφόρησε το 2° αιώνα, έχει τη μορφή του Διονύσου που αναπαριστάται αγένειος, με τα μαλλιά του, με το στεφάνι του κισσού και στην πίσω όψη είναι ο Διόνυσος όρθιος που κρατά σταφύλι και γράφει «Διονύσου Σωτήρος Μαρωνιτών». Την ίδια εποχή κυκλοφόρησαν νομίσματα και στη θάσο με την ίδια μορφή του Διονύσου στο μπροστινό μέρος και πίσω με τη μορφή του Ηρακλή, τα οποία γράφουν «Ηρακλέους Σωτήρος Θασίων». Πρόκειται για παράλληλη κοπή, σε ασήμι κατ' αρχήν, αργυρά τετράδραχμα. Στη Μαρώνεια για αρκετά χρόνια εξακολουθήσε να εκδίδεται ο τύπος και πιστεύουμε ότι φθάνει και στον πρώτο αιώνα ακόμη και έχουμε χάλκινα νομίσματα.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές

ΠτΘ: Επειδή στην Ελλάδα ξεκινάμε να μιλάμε τους ειδικούς και επειδή ακούστηκε ότι αυτό το αρχαίο θέατρο δεν μας φθάνει και ότι πρέπει να το κάνουμε 3.000 θέσεων, ποια είναι η δική σας άποψη;

Χ.Κ.: Το ΚΑΣ θεώρησε ότι το θέατρο δεν πρέπει να συμπληρωθεί ούτε με λίθο ούτε με ξύλινα καθίσματα. Στον επισκέπτη γίνεται κατανοητό ότι το θέατρο συμπληρώθηκε, συντηρήθηκε. Αυτό αρκεί. Άρα πρέπει να σκεφτόμαστε ότι το θέατρο πρέπει να έχει περιορισμένη χρήση. Αυτό να έχουμε κατά νου, για την προστασία του μνημείου πρώτα. Είναι λίγο ειλιτίστικο και στενοχωριέμαι για αυτό και ήταν ένας από τους λόγους που ήμουν αντίθετη στη χρήση του θεάτρου, τουλάχιστον παλιά. Βλέποντας λοιπόν πόσο το θέλει ο κόσμος είπαμε μήπως μπορούν

Η αρχαιολόγος Χρύσα Καραδήμα, δεύτερη από δεξιά μεταξύ των πρώτων εργαζομένων στην ανασκαφή του Αρχαίου Θεάτρου της Μαρώνειας. Η φωτογραφία είναι του 1984 και προέρχεται από το πρόγραμμα της εναρκτήριας εκδήλωσης

- να πούμε βέβαια ότι δεν είναι θέμα δικό μας είναι του υπουργείου και κάθε φορά θα απαιτείται έγκριση- να γίνονται κάθε φορά δύο ή τρεις εκδηλώσεις, πάντα με σεβασμό στο μνημείο και με τη σκέψη ότι πρέπει το θέαμα να έχει ένα χαρακτήρα. Επειδή έχει συζητηθεί το θέμα με το Ηρώδειο και τη φιλανθρωπική εκδήλωση, καλό είναι το θέατρο να έχει ένα χαρακτήρα, είτε για μια πολύ συγκεκριμένη μουσική εκδήλωση με περιορισμένο ακροατήριο είτε για μια παράσταση η οποία δεν θα παύει να είναι για λίγους ανθρώπους. Η συγκεκριμένη εκδήλωση είναι μια εναρκτήρια εκδήλωση. Λυπάμαι που δεν μπορούμε να καλέσουμε τους πάντες, -θα το ήθελα, - αλλά δεν το επιτρέπει ο χώρος. Μπορούν όμως να ξεναγηθούν όλοι.

Ετοιμάζουμε και ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο απευθύνεται σε παιδιά γυμνασίου από μια πολύ αγαπητή συνάδελφο, την κ. Ξανθοπούλου, που γράφει πολύ ωραία κείμενα, μέσα από τα οποία γνωρίζουμε την ιστορία του Διονύσου και του κρασιού. Το πρόγραμμα θα συνδέει το θέατρο και τον αρχαιολογικό χώρο με το αρχοντικό Ταβανιώτη.

Αν και δεν είναι στο θέμα μας θα μου επιτρέψετε να πω ότι το αρχοντικό Ταβανιώτη είναι μια δουλειά που ετοιμάζουμε τέσσερα χρόνια. Η έκθεση είναι σχεδόν ολοκληρωμένη, λίγο το καθυστερήσαμε λόγω των εκδηλώσεων στο θέατρο, πιστεύω μέσα στο φθινόπωρο θα γίνουν τα εγκαίνια. Είναι ένα μουσείο που θα κάνει την Μαρώνεια περήφανη γιατί μέσα από τα αντικείμενα, που θα είναι λίγα και ταπεινά - θα υπάρχουν βέβαια τα κείμενα, οι εικόνες και το βίντεο που θα δείχνουν τις ανασκαφές στους χώρους γύρω από τη Μαρώνεια, το Σπήλαιο- θα εκτυλίσσεται η ιστορία της περιοχής. Το αρχοντικό Ταβανιώτη είναι ωραίο γιατί κατ' αρχήν διατηρείται ένα δείγμα της αρχιτεκτονικής του τόπου και να πω ότι επίσης αποκαταστάθηκε με πολύ σεβασμό και προσοχή. Θα έχουμε λοιπόν ένα αποκαταστημένο αρχοντικό από τα λίγα που έχουν διασωθεί στη Μαρώνεια, ο κόσμος θα μπαίνει και θα μαθαίνει την ιστορία της Μαρώνειας από την αρχαιότητα

Υπήρχαν κάποιοι άνθρωποι στο χωριό που είχαν μια παιδεία, γιατί είναι ο τόπος ιστορικός και την εποχή εκείνη είχε και χρήματα. Υπήρχε λοιπόν κάποιος πλούσιος του χωριού που λεγόταν Λεονταρίδης που είπε ότι δεν κάνει να καταστρέψουμε το θέατρο. Πήγε λοιπόν στον διοικητή της αστυνομίας, όχι στη Μαρώνεια, αλλά σε άλλο χωριό, και είπε ότι θα πληρώσει για να φυλάνε το θέατρο και να μην παίρνουν την πέτρα. Οπότε έτσι πρέπει να σώθηκαν οι τρεις σειρές εδωλίων. Αυτή την ιστορία μου την έχει πει ο κ. Τούλης, ο οποίος ήταν εκεί ένα μήνα πριν ξεκινήσουν οι ανασκαφές και επαναλάμβανε συνεχώς τη σιγουριά του ότι θα βρουν το θέατρο

μέχρι τα νεότερα χρόνια. Και εκεί θέλω να πάνε τα παιδιά. Αυτό περιμένουμε να μας χρηματοδοτήσουν. Το πρώτο μας εκπαιδευτικό.

Τελική δικαίωση η δημοσίευση

Πτθ: Με όλα όσα μας είπατε μπορούμε να πούμε πλέον ότι στην Ροδόπη έχουμε κάτι...

Χ.Κ.: Απομένει κάτι ακόμα για εμάς εκτός από αυτά που είπαμε ότι πρέπει να γίνουν, χώροι εξυπηρέτησης του κοινού, διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου και εφόσον θα γίνουν κάποιες εκδηλώσεις, κρίνεται αναγκαία η δημιουργία βοηθητικών χώρων, επιβάλλεται να ολοκληρωθούν οι απαλλοτριώσεις στην περιοχή μεταξύ αρχαίου θεάτρου και Ιερού του Διονύσου, καθώς και στην παραλιακή περιοχή, ώστε να μπορέσουμε να αναδείξουμε μεγαλύτερες εκτάσεις. Είναι πολύ εκτεταμένη η αρχαία Μαρώνεια, το τείχος της κατελάμβανε δέκα χιλιόμετρα, από την περιοχή των ραντάρ έφθανε μέχρι στην παραλία με δύο παράλληλα σκέλη. Η πόλη δεν έχει ανασκαφεί. Υπάρχουν προβλήματα, όπως το θέμα των ιδιοκτησιών, ο ελαιώνας. Για να μπορέσει να φανεί ένα μέρος της πόλης, πρέπει να δημιουργηθούν οι δύο επισκέψιμες νησίδες, τις οποίες προτείνουμε.

Για εμάς όμως τους αρχαιολόγους η τελική δικαίωση είναι η δημοσίευση που δεν αφορά στον περισσότερο κόσμο. Πραγματικά όμως, όταν δημοσιεύεται μια ανασκαφή, μελετάται μια περιοχή και δημιουργείται ένα βιβλίο που περιλαμβάνει όλα όσα αφορούν στην ανασκαφή και τα ευρήματά της, τότε για εμάς ολοκληρώνεται το έργο. Ο επόμενος στόχος, εκτός από την ανάδειξη, είναι να ολοκληρωθεί η μελέτη του υλικού του θεάτρου. Υπάρχουν άνθρωποι που ήδη έχουν μελετήσει το υλικό και θα είμαστε πολύ χαρούμενοι και ικανοποιημένοι όταν αυτό βγει στη δημοσιότητα.

ΠτΘ: Επειδή σήμερα έγινε κατανοητό ότι τα αρχαιολογικά έργα ξετυλίγονται στο χρόνο, απαιτούν πολυπρόσωπες ομάδες μελέτης, όπως θέσατε το θέμα, και η δημοσίευση απαιτεί ένα κονδύλι...

Χ.Κ.: Εμείς ήδη έχουμε κάνει ένα μέρος της δουλειάς, η οποία όμως απαιτεί κάποιους ανθρώπους που, θα ασχοληθούν με τη συντήρηση, με την σχεδίαση των αντικειμένων, τη φωτογράφιση και στη συνέχεια τη μελέτη τους. Δεν μπορεί ο μελετητής, είτε είναι μεταπτυχιακός φοιτητής είτε επιστήμονας συνεργαζόμενος, να έρθει και να μην έχει τη δυνατότητα να μείνει. Είναι γνωστό ότι διάφοροι φορείς, όπως τα ξένα πανεπιστήμια, δίνουν υποτροφίες σε ανθρώπους που έρχονται για να μελετήσουν το υλικό αυτό. Αυτά είναι χρήματα που δεν φαίνονται, αλλά χρειάζονται. Θέλουμε στο όλο έργο να συμπεριλάβουμε και τη μελέτη και δημοσίευση του υλικού.

ΠτΘ: Γιατί είναι αναγκαίο αυτό;

Χ.Κ.: Είναι αναγκαίο γιατί, αν δεν δημοσιεύσουμε είναι σαν να το έχουμε καταστρέψει το έργο. Η ανασκαφή ως ένα βαθμό είναι καταστροφική μέθοδος, το εκθέτουμε στο φως, στις καιρικές συνθήκες. Το έργο θέλει συντήρηση και δημοσίευση και πρέπει για αυτό να μάθουν και οι άλλοι. Η δημοσίευση είναι ο στόχος, η οποία βέβαια απαιτεί πολλά χρόνια.

ΠτΘ: Το θέατρο είναι πολύ όμορφο και αισθητικά...

Χ.Κ.: Εδώ να πω κάτι. Πολλοί ρωτούν γιατί είναι τόσο άσπρα τα καθίσματα. Αυτός ο λίθος, η πέτρα, είναι ασβεστόλιθος. Όταν πρωτοέβγαζαν τα καθίσματα ήταν λαμπερά και φωτεινά και στη συνέχεια με τους μικροοργανισμούς που επικαθίζονται σκουραίνουν. Σε δύο τρία χρόνια τα νεότερα καθίσματα δεν θα ξεχωρίζουν από τα αρχαία, για αυτό και τα έχουμε δουλέψει λίγο διαφορετικά, γιατί πρέπει να ξεχωρίζει το καινούργιο από το παλιό. Και αυτό που επιβάρυνε η δεοντολογία των αναστηλώσεων είναι να ξεχωρίζουν τοιχοποιίες για αυτό και όπου χρειάζεται τοποθετούμε φύλλα μορλύβδου, δηλαδή ό,τι προσθέσαμε πάνω στο αρχαίο το διαχωρίζουμε.

Η εμπειρία και η αισθητική απόλαυση δεν είναι ανάγκη να συνδέεται με αρχαίο θέατρο

ΠτΘ: Και βέβαια να επαναλάβουμε ότι δεν είναι δυνατόν να γίνει χωρητικότητα τριών χιλιάδων θέσεων...

Χ.Κ.: Όχι, υπάρχει η περιοχή της Χελιδονόπετρας που ενδείκνυται για τη δημιουργία νέου θεάτρου. Δεν θα ξεχάσω τα λόγια του Χατζιδάκι που επισκέφθηκε ένα νέο θέατρο που έκαναν μέσα σε ένα ελαιώνα, το Σαϊνουπούλειο. Δίνοντας μια συναυλία εκεί είπε «νομίζω ότι μετά την Επίδαυρο είναι το ωραιότερο θέατρο που με έκανε να νιώσω ότι είμαι στον ωραιότερο χώρο». Και να πω και κάτι ακόμη. Δεν παίζει πάντα ρόλο ο χώρος. Δεν είναι ανάγκη πάντα να είναι ένα αρχαίο θέατρο το σκηνικό μας ωραίας παράστασης. Είχα δει το 2000, πριν ο Δημήτρης Παπαϊωάννου γίνει τελετάρχης των Ολυμπιακών Αγώνων, όταν είχε μια Ομάδα Εδάφους και δεν ήταν πολύ γνωστός, στο θεατράκι του Παπάγου, ένα μικρό τσιμεντένιο θέατρο, τη Μήδεια, όρθια, γιατί είχε πολύ κόσμο. Ήταν μια από τις συγκλονιστικότερες εμπειρίες της ζωής μου. Δίπλα μου ήταν ο Νίκος Κούνδουρος, επίσης όρθιος, δεν σταματούσαμε να χειροκροτάμε και ήμασταν σε ένα νέο θέατρο. Δηλαδή, πάντα η εμπειρία και η αισθητική απόλαυση δεν είναι ανάγκη να συνδέεται με ένα αρχαίο μνημείο. Ας το διαφυλάξουμε. Δεν είναι η γενιά μας μόνο που θέλει να δει το θέατρο, σκεφτείτε ότι θέλουμε να μείνει αιώνες μετά. Το οφείλουμε στα παιδιά μας, στα εγγόνια μας και στις άλλες γενιές.

ΠτΘ: Όπως για το θέατρο μιλάτε με αγάπη, με την ίδια αγάπη μιλάτε και για τον κ. Κωνσταντινίδη. Γιατί;

Χ.Κ.: Αυτό είναι αλήθεια. Όταν πρωτοπήγα εκεί ήταν χειμώνας του 1982. Ο Πεντάζος -δεν μ' αρέσει να λέω ο αείμνηστος- ήταν έφορος Δελφών. Αυτός λοιπόν με παρέλαβε στην αρχή, είχε ένα μικρό αγροτικό, το «Ντατσούδι», όπως το έλεγε, και μέσα στο κρύο με πήγε στη Μαρώνεια και με ξενάγησε. Με πήγε στο θέατρο, στη θέση Παπα-Αμπέλια στην Κρωβύλη, με πήγε στους Προσκυντές. Αυτός ο άνθρωπος αγαπά πολύ τον τόπο του και από αυτόν έμαθα αρχαιολογία τους πρώτους μήνες της δουλειάς μου. Καθόταν δίπλα μου στη συλλογή και μου έλεγε τις χρονολογίες που σκάφτηκε το καθένα. Κρατούσε σημειώσεις για το θέατρο. Κατ' αρχήν έχει ένα πολύ ωραίο γραφικό χαρακτήρα. Έγραφε λοιπόν «σήμερα 30/9/81 βρήκαμε το πρώτο πώρινο εδώλιο». Μου είπε μάλιστα ότι ο παππούς του όταν ήταν παιδάκι τον πήγαινε στον τόπο και του έλεγε ότι εδώ παλιά είχε ένα θέατρο. Είχε μείνει η ανάμνηση στη Μαρώνεια και είναι λογικό γιατί αυτή είναι η τύχη των μνημείων. Δεν μπορούμε να πούμε ότι τα αρχαία καικομεταχειρίστηκαν στη Μαρώνεια αν αλλά το ίδιο συμβαίνει σε όλες τις πόλεις. Όπου υπήρχε αρχαίο υλικό πρώτοι οι Βυζαντινοί και μετά οι υπόλοιποι το τεμαχίζουν και το χρησιμοποιούν... Έτυχε εκεί να κάνουν το σχολείο που επίσης είναι ένα μνημείο στη Μαρώνεια. Υπήρχαν κάποιοι άνθρωποι στο χωριό που είχαν μια παιδεία, γιατί είναι ο τόπος ιστορικός και την εποχή εκείνη είχε και χρήματα. Υπήρχε λοιπόν κάποιος προύχοντας του χωριού που ηγόταν Λεονταρίδης που είπε ότι δεν κάνει να καταστρέψουμε το θέατρο. Πήγε λοιπόν στον διοικητή της αστυνομίας, όχι στη Μαρώνεια, αλλά σε άλλο χωριό, και είπε ότι θα πληρώσει για να φυλάνε το θέατρο και να μην παίρνουν την πέτρα. Οπότε έτσι πρέπει να σώθηκαν οι τρεις σειρές εδωλίων. Αυτή την ιστορία μου την έχει πει ο κ. Τούλης, ο οποίος ήταν εκεί ένα μήνα πριν ξεκινήσουν οι ανασκαφές και επανέλαμβανε συνεχώς τη σιγουριά του ότι θα βρουν το θέατρο. Ο Πεντάζος ήθελε να βρει το θέατρο, ήξερε από τον Μπακαλάκη ότι υπήρχε, γιατί ο Μπακαλάκης, ο καθηγητής από την Χιλή της Κωνσταντινούπολης, που αν έχουμε κάτι για τη Θράκη το χρωστάμε στα βιβλία του, είχε κάνει ένα σκαρίφημα. Ο Πεντάζος με το υλικό του Μπακαλάκη ως ευαγγέλιο πήγε στη Μαρώνεια και έσκαψε στη σπηλιά και μετά κάποια στιγμή αναζήτησε και το θέατρο, αλλά δεν είχε την ίδια βεβαιότητα που είχε ο κ. Τριανταφυλλίδης.

ΠτΘ: Κυρία Καραδήμα σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνομιλία μας.

Χ.Κ.: Και εγώ σας ευχαριστώ

T.B.

2008. Εργασίες αναστήλωσης

Εναρκτήρια εκδήλωση με συμβολισμό για τη Θράκη

Ζωντανή η Ηλέκτρα στο αρχαίο θέατρο Μαρώνειας

• Εξαιρετική ερμηνεία από την τραγωδό Λυδία Κονιόρδου

Μονολόγους της Ηλέκτρας από τους τρεις μεγάλους τραγικούς, τον Αισχύλο, τον Σοφοκλή και τον Ευριπίδη ερμήνευσε με τρόπο μοναδικό το βράδυ του Σαββάτου η μεγάλη τραγωδός Λυδία Κονιόρδου, στο αρχαίο θέατρο της Μαρώνειας, το οποίο εντάσσεται πλέον στα εν λειτουργία αρχαία θέατρα της χώρας μας. Λιτή, περιεκτική, δυνατή, διαχρονική, ταξίδεψε στους αιώνες,

μάζεψε τον πόνο της Ηλέκτρας μέσα από κείμενα διαφορετικά εξίσου αξιόλογα, μάγεψε το κοινό σε μια βραδιά με ιδιαίτερη σημασία για τους Θρακιώτες που ένωσαν ν' αποκτάει ζωή και φωνή ένα θέατρο με μεγάλη ιστορία.

Η σκηνοθετική επιμέλεια ήταν του Θεωδωρή Γκόννη και η μουσική συνοδεία στη γκάιντα και τα κρουστά του Γιώργου Δεληγιάννη. Οι φωτι-

σμοί ήταν του Χρίστου Γιαλαβούζη. Οικοδεσπότης της βραδιάς ήταν ο δήμαρχος Μαρώνειας Χρήστος Παπανικολάου, μαζί με το υπουργείο Πολιτισμού και την Ιθ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Την κυβέρνηση εκπροσώπησε ο Ροδοπότης βουλευτής, υπουργός Μεταφορών Ευριπίδης Στυλιανίδης ενώ παρόντες ήταν ο πρώην υπουργός Πολιτισμού, εμπνευστής του

Κινήματος Ποιτών «Διάζωμα» Σταύρος Μπένος με στενούς του φίλους, όπως ο Καθηγητής Χουρμουζιάδης, ο βουλευτής Ροδόπης Γιώργος Πεταλωτής, ο νομάρχης Ροδόπης Άρης Γιαννακίδης, ο υπερνομάρχης Γιώργος Μηνόπουλος και πολλοί οικονομικοί και πολιτιστικοί φορείς της περιοχής, όπως ο πρόεδρος του Συλλόγου Φίλων του αρχαίου θεάτρου Θανάσης Γκαϊφύρηλιας.

Οι περίπου 300 θεατές, συνοδοιπόροι στην εναρκτήρια πολιτιστική εκδήλωση του αρχαίου θεάτρου Μαρώνειας άφησαν τα αυτοκίνητά τους στη διασταύρωση πριν το χωματόδρομο κι επιβιβάζονταν σε λεωφορείο για να μεταφερθούν στο χώρο του αρχαίου θεάτρου για να μη δημιουργηθεί συνωστισμός, ενώ προηγουμένα η υδροφόρα του δήμου Μαρώνειας είχε φροντίσει να ψεκάσει με νερό τον χωματόδρομο που οδηγεί στο θέατρο. Μέχρι ν' ανοίξουν οι πόρτες, οι θεατές είχαν μια ευκαιρία να κουβεντιάσουν για τη μεγάλη βραδιά που ζούσαν και να φανταστούν τι θα επακολουθούσε. Τα φώτα χαμήλωσαν, οι θεατές πήραν τις θέσεις τους και η σκηνή υποδέχτηκε την Λυδία Κονιόρδου και τους συμμετέχοντες στην παράσταση αρχαιολόγους, εργάτες και συντελεστές της ολοκλήρωσης της αποκατάστασης του θεάτρου.

Η Λυδία Κονιόρδου ερμήνευσε την Ηλέκτρα του Ευριπίδη μέσα από κείμενο που μετέφρασε ο Χρήστος Σαμουηλίδης και τη σκηνοθεσία και χορογραφία της παράστασης είχε ο Κώστας Τσιάνος, την Ηλέκτρα του Σοφοκλή σε μετάφραση Γιώργου Χειμωνά και σκηνοθεσία δική της και την Ηλέκτρα μέσα από τις «Χοηφόρες» του Αισχύλου σε μετάφραση σκηνοθεσία και χορογραφία του Κώστα Τσιάνου.

Ο Θεωδωρή Γκόννης επέλεξε πολύ έξυπνα

Ένα θερμό χειροκρότημα για όλους τους συντελεστές

την τέφρα του αδερφού της Ορέστη.

Η όλη παράσταση που στηρίχτηκε στους μονολόγους ήταν μια υπέροχη διαδρομή στο χρόνο με σύγχρονους επιβάτες - θεατές να «επιβαίνουν» σε αρχαία και σύγχρονα εδώλια διατρέχοντας νοερά τις τρεις φάσεις ζωής του θεάτρου.

Οι αρχαιολόγοι και οι εργάτες που βρίσκονταν επί σκηνής γεφύρωσαν το χθες με

συμβολικούς μια και τα δυο πρόσωπα - η ηρώδα και η ηθοποιός - έγιναν ένα μέσα από την παράσταση που σκηνοθέτησε ο Θεωδωρή Γκόννης αλλά και την πολύχρονη διαδρομή της τραγωδού στο ρεπερτόριο από το αρχαίο θέατρο.

Στη «μουσική» της παράστασης εισήγαγε ο ήχος από το σφυρί του τεχνίτη, του ανθρώπου που συνετέλεσε ν' αποκατασταθεί ο χώρος και να λειτουργήσει ως ο άδειος χώρος - κατά Πίτερ Μπρουκ - για να δεχτεί την Ηλέκτρα. Η Λυδία Κονιόρδου έδωσε με την ερμηνεία της υπόσταση στο χώρο 23 αιώνες μετά ως μια από τις καλύτερες κληρονόμους της αρχαίας τραγωδίας.

Η παρουσία του γερανού που ο Γκόννης επέλεξε να κρατήσει μέσα στο χώρο περνάει ένα μήνυμα. Οι εργασίες στο αρχαίο θέατρο μπορούν και πρέπει να συνεχιστούν.

Χαιρετισμοί

Χ. Παπανικολάου

«Ένα από τα μεγαλύτερα γεγονότα για τους πολίτες του δήμου»

Ο δήμαρχος Μαρώνειας Χρήστος Παπανικολάου καλωσόρισε το κοινό, με το πέρας της παράστασης στην εκδήλωση επανάχρησης του αρχαίου θεάτρου Μαρώνειας, χαρακτηρίζοντας τη βραδιά μέρα υπέρτερης σημασίας για το δήμο και τους κατοίκους της περιοχής. Ο δήμαρχος μίλησε για τους ανθρώπους που συνετέλεσαν στο έξοχο

αυτό αποτέλεσμα και την σπουδαιότητα της βραδιάς. «Η επανάχρηση του αρχαίου θεάτρου Μαρώνειας μετά τις εργασίες αναστήλωσης και αποκατάστασής του,

Η αρχαιολόγος Χρύσα Καραδήμα με τον πρώην προϊστάμενο της Ιθ' ΕΠΚΑ και αξιόλογο αρχαιολόγο Διαμαντή Τριαντάφυλλο

που έγιναν με υπεύθυνη την αρχαιολόγο της Ιθ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κομοτηνής Χρύσα Καραδήμα, είναι, κατά την άποψή μου, για τους πολίτες του δήμου ένα από τα μεγαλύτερα γεγονότα, που είχαν την τύχη να ζήσουν τα μεταπολεμικά χρόνια.

Η άποψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί υπερβολική, όποιος όμως έχει ζήσει στο νομό Ροδόπης και τον γνωρίζει, καταλαβαίνει πολύ καλά τι σημαίνει για τον Ροδοπότη η επανάχρηση του αρχαίου θεάτρου. Γιατί,

Ικανοποιημένοι χαμογελούν στο φακό με το πέρας της παράστασης ο Ε. Στυλιανίδης, ο πολιτικός μηχανικός Ανέστης Βακιάνης και ο γενικός διευθυντής της Αναπτυξιακής Στάθης Κεφαλήδης

να βάλει στο ρόλο του θεατή τους ανθρώπους που βοήθησαν να πάρει εκ νέου ζωή το θέατρο. Ανάμεσα στο «κοινό» που λειτούργησε σαν θέατρο μέσα στο θέατρο και ο αρχιτέκτονας Νικόλαος Χατζηδάκης ο οποίος έδωσε στην Κονιόρδου - Ηλέκτρα

το σήμερα, ενώ η σύνδεση του μύθου της Ηλέκτρας με τον χώρο έγινε με τη χρήση μουσικών οργάνων συνδεδεμένων με τη Θράκη, όπως η γκάιντα.

Η Ηλέκτρα - Κονιόρδου διατήρησε το ρούχο της για λόγους πρακτικούς αλλά και

για όλους τους Ροδοπίτες, η Μαρώνεια και ο αρχαιολογικός της πλούτος, τα λαμπρά μνημεία του παρελθόντος ήταν, κατά πρώτο λόγο, σύμβολα απαντοχής, όταν η Θράκη ήταν ακόμη ξεχασμένη από το κεντρικό κράτος και, κατά δεύτερο λόγο, σύμβολα ελπίδας. Ελπίζαμε ότι κάποια μέρα θα υπάρξει μέριμνα και γι' αυτό το κομμάτι της Ελλάδας, που η ιστορία του είναι τόσο παλιά όσο και η ελληνική μυθολογία και ο Όμηρος. Ο Όμηρος και οι στίχοι του για τον Ιερέα του Απόλλωνα Μάρωνα, την αρχαία Ίσαμρο, το γλυκόπιστο κρασί της περιοχής.

Σήμερα, μετά από χρόνια προσμονής, και εννιά μόνον χρόνια από την ανάληψη της ευθύνης αναστήλωσης από τη 10^η ΕΠΚΑ, το αρχαίο θέατρο αποδίδεται εκεί που ανήκει: στην ζωντανή πραγματικότητα του ελληνικού πολιτισμού και στην υπέροχη ολότητα του αρχαίου κλασικού θεάτρου. Μέγιστο γεγονός για όλους μας σε βαθμό να θεωρούμε εαυτούς τυχερούς που το ζήσαμε. Που ζήσαμε το γεγονός να ακουστεί ξανά στο μοναδικό διασωθέν αρχαίο θέατρο της Θράκης, το αρχαίο θέατρο Μαρώνειας, ο λόγος των αρχαίων κλασικών. Ο λόγος του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη, από τη μεγαλύτερη τραγωδή της γενιάς της, την Λυδία Κονιόρδου, με τη σκηνοθετική καθοδήγηση του σεμνού

Ένα μεγάλο ευχαριστώ προς τον Τούλη Κωνσταντινίδη, τον αρχαιοφύλακα της Μαρώνειας και παλιό Μαρωνίτη, που είχε την ακράδαντη πεποίθηση ότι το θέατρο σώζεται και θα βρεθεί και παρακολούθησε την παράσταση με βαθιά συγκίνηση

αλλά ταλαντούχου στιχουργού και θεατρανθρώπου Θοδωρή Γκόνη. Να ακουστεί σήμερα για πρώτη φορά και να ακούγεται συνέχεια από σήμερα και στο διηνεκές.

Η συγκίνησή μας, η ευγνωμοσύνη μας και οι ευχαριστίες μας για όσους μόχθησαν προκειμένου όλοι εμείς, οι Ροδοπίτες

Μια αναμνηστική φωτογραφία, πολιτισμός και πολιτικοί, ήτοι Θοδωρή Γκόνης, Λυδία Κονιόρδου, Σταύρος Μπένος και Γιώργος Πεταλιώτης

αλλά και όλοι οι έλληνες, να έχουμε την τύχη να ακούγεται ξανά ο λόγος των τριών κλασικών στη «μικρή Ιωνία της Θράκης», όπως χαρακτήριζε την περιοχή της Μαρώνειας ένας από τους πρώτους ανασκαφείς της περιοχής, ο αείμνηστος Ευάγγελος Πεντάζος, είναι και δεδομένες και απερίφραστες».

Θερμές ευχαριστίες επεφύλαξε ο δήμαρχος στον επιστημονικό υπεύθυνο, Αναπληρω-

Με το βλέμμα των θεατών

Γιάννης Λασκαράκης, εκδότης, Δημοτικός Σύμβουλος Αλεξανδρούπολης, μέλος του Σωματείου «Διάζωμα» στη Θράκη

Η σημερινή βραδιά μας πρόσφερε μια πραγματικά συγκλονιστική εμπειρία, γεμάτη συγκίνηση και δέος, γιατί αυτό το θέατρο ξαναζωντάνεψε μετά από 2500 περίπου χρόνια. Ήταν εξαιρετική η δουλειά που έγινε από τους αρχαιολόγους, ιδιαίτερα από την Χρύσα Καραδήμα και νομίζω ότι αξίζουν συγχαρητήρια σε όσους βοήθησαν. Έχω όμως να διατυπώσω ένα παράπονο. Δεν αναφέρθηκε καθόλου το έργο της Μερίνας Μερκούρη, η οποία έδωσε ώθηση στον πολιτισμό και στην ανάδειξη των αρχαίων μνημείων, όπως επίσης και το έργο του «Διάζωματος», του φορέα αυτού που σήμερα έχει βάλει ως στόχο να ξαναδώσει σε λειτουργία όλους τους χώρους των αρχαίων θεάτρων.

Νίκος Αγγελίδης, Πρόεδρος ΕΒΕΡ

Νομίζω ότι η σημερινή είναι ιστορική βραδιά, που δημιουργεί μεγάλη συγκίνηση, αν αναλογιστεί κανείς ότι σ' αυτόν τον χώρο ακούστηκε χειροκρότημα μετά από 2.500 περίπου χρόνια. Αξίζουν συγχαρητήρια σ' αυτούς που πίστεψαν σ' αυτό το εγχείρημα, αλλά πιστεύω, και λόγο της θέσεώς μου ότι πρέπει να εντάξουμε αυτά τα κομμάτια, αυτό τον θησαυρό της περιοχής, σ' ένα γενικότερο αναπτυξιακό σχέδιο, που να περιλαμβάνει την ανάδειξη τέτοιων χώρων, τα οποία θα έχουν όμως μια συνέχεια. Θα δένονται δηλαδή μεταξύ τους, και θα αποτελέσουν ένα δυναμικό πόλο έλξης και ανάπτυξης για τις επόμενες γενιές, τη στιγμή που η Θράκη γίνεται η απόληξη των Βαλκανίων και συγκεντρώνει πλέον κόσμο και από τις γύρω περιοχές. Στην αναγκαία στροφή, που αυτή τη στιγμή επιτελείται από τον αγροτικό και τον μεταποιητικό τομέα προς το εμπόριο, τις υπηρεσίες και, κυρίως, τον τουρισμό πιστεύω ότι όλα αυτά τα σημεία ανάδειξης, σ' ένα δέσιμο μεταξύ τους, θα μπορέσουν να δώσουν εκείνη την εικόνα στην περιοχή, που θα προσελκύει περισσότερο κόσμο στο τουριστικό προϊόν και, σε τελευταία ανάλυση, θα αναδείξει την περιοχή και θα δώσει την προστιθέμενη αξία που τόσο αυτή χρειάζεται.

Γιώργος Βολουδάκης, ιδιοκτήτης ξενοδοχείου «Ρωξάνη»

Είμαστε βαθιά συγκινημένοι με την σημερινή εκδήλωση. Περιμέναμε την επανάχρηση του Αρχαίου Θεάτρου πολλά χρόνια, αγωνιστήκαμε σκληρά για να γίνει και παρ' όλες τις αντιξοότητες το αποτέλεσμα ήταν πολύ καλό. Πιστεύω δε ότι ο αρχαιολογικός χώρος της Μαρώνειας μπορεί ν' αποτελέσει το επίκεντρο και κάθε άλλης πολιτιστικής δραστηριότητας στο νομό, με έναν τρόπο «ιδεολογικό», να είναι δηλαδή το κεντρικό σημείο αναφοράς για όλες τις εκδηλώσεις του νομού μας.

Άννα Παπαγιαννάκη, μουσικός

Θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντική η σημερινή ημέρα. Εύχομαι κι ελπίζω, όμως, να μη μένουμε ούτε στη σημερινή μέρα ούτε στο σημερινό χρόνο. Γιατί υπάρχουν πολλά καλά καλλιτεχνικά, και μουσικά σχήματα, με νέους καλλιτέχνες κι ερμηνευτές, που ερμηνεύουν όχι κλασικά - μπορούν κι αυτά - αλλά καινούργια έργα, έργα με καινούργια σκέψη και καινούργιες ιδέες. Ο χώρος αυτός θα πρέπει δηλαδή να δοκιμασθεί και από το καινούργιο, το νέο στην τέχνη. Κι ελπίζω να μην εμμένουν οι αρμόδιοι - πολιτικοί και διαχειριστές του πολιτισμού αυτού του τόπου - στο ότι το συγκεκριμένο θέατρο είναι ένα αρχαίο θέατρο, και επιλεκτικά μόνον να γίνονται κάποιες παραστάσεις, αλλά να θεωρούν ότι ένα αρχαίο θέατρο οφείλει να ανοίγει το δρόμο και στους νέους καλλιτέχνες κι ερμηνευτές.

Νίκος Χατζηδάκης, Αρχιτέκτονας - Αρχαιολόγος, Αναστηλωτής

Εμείς που είχαμε την εμπειρία της συμμετοχής στην παράσταση, τη ζήσαμε από μέσα, κι είχαμε από την άλλη την εμπειρία πέντε χρόνων δουλειάς στο θέατρο, το αναστηλώσαμε κομμάτι - κομμάτι, ζήσαμε κάτι ιδιαίτερα συγκινητικό, γιατί ξαφνικά το θέατρο έπαψε να είναι κομμάτι της δουλειάς μας και μεταμορφώθηκε σε κάτι άλλο, μοναδικό, με την θεϊκή παρουσία της Λυδίας Κονιόρδου στη σκηνή.

Προσωπικά, - «υποδύθηκα» από την ομάδα των αρχαιολόγων τον Ορέστη και παρέδωσα στην τραγωδή τη δήθεν στάχτη του, - ό,τι έχω να πω είναι ότι με συνεπήρε η ατμόσφαιρα, η μαγεία του θεάτρου. Όσο για την παιδευτική του αξία και την παιδαγωγική του δύναμη θα σας πω ότι τόσο εγώ, αλλά και όλοι οι εργαζόμενοι της ομάδας αναστήλωσης, οι οποίοι δεν είχαν δει προηγουμένα θέατρο, ομολογήσαμε ότι όπου και να παίζεται από εδώ και στο εξής αρχαίο θέατρο θα ηγαίνουμε να το βλέπουμε.

Ουσιαστικά πρόκειται για μαγική εμπειρία, και μαγική ήταν και η Λυδία Κονιόρδου. Προσωπικά δεν είχα καταλάβει τη δύναμη του θεάτρου, την κατάλαβα χτες κι από την παράσταση, από τον τρόπο που το κοινό την παρακολούθησε, χωρίς ν' ακουστεί το παραμικρό, αλλά χτες κατάλαβα επίσης και την τεχνική αρτιότητα του θεάτρου της Μαρώνειας, όταν, αφού είχαμε τακτοποιήσει τα αντικείμενα της παράστασης στην ορχήστρα, μιλούσα στο κέντρο της κι η φωνή μου ακουγόταν «καμπάνα». Τότε ακριβώς συνειδητοποίησα την άριστη ακουστική του θεάτρου, κι ακόμη ότι τα αρχαία θέατρα είναι μια από τις μοναδικές κατηγορίες μνημείων που μπορούν να έχουν ακριβώς την ίδια χρήση, που είχαν και τον καιρό που δημιουργήθηκαν.

T.B.

τή Καθηγήτρή του ΑΠΘ Γ. Καραδέδο που εκπόνησε την πρώτη μελέτη, τον πολιτικό μηχανικό Κ. Ζάμπα που εκπόνησε τη δεύτερη και τον αρχιτέκτονα Ν. Χατζηδάκη που είχε την επίβλεψη του έργου αναστήλωσης. Στους αρχαιολόγους που εργάστηκαν στην τεκμηρίωση της αναστήλωσης, Άννα Μουσιώνη και Δώρα Τσολάκη και το συνεργείο ειδικευμένων τεχνιτών και συντηρητών αρχαιοτήτων που υλοποίησαν το έργο της αναστήλωσης. «Ιδιαίτερα, στον συντηρητή αρχαιοτήτων Παναγιώτη Τζενετάκη και

Η πρωταγωνίστρια της βραδιάς παραλαμβάνει το αναμνηστικό από το δήμαρχο Μαρώνειας

τις συντηρήτριες του έργου. Τέλος, στον Μαρωνίτη «παππού» Τούλη Κωνσταντινίδη που πρώτος πίστεψε στην ύπαρξη του αρχαίου θεάτρου» είπε ο κ. Παπανικολάου. Για τον δήμαρχο το άνοιγμα του θεάτρου θέτει έναν νέο στόχο, την ενοποίηση του χώρου του Αρχαίου Θεάτρου με το Ιερό του Διονύσου αλλά και την ενοποίηση των μνημείων των ρωμαϊκών και βυζαντινών χρόνων στην περιοχή του Αγίου Χαραλάμπους.

Δ. Μάτσας

«Να εξάρω την αγάπη και την συμμετοχή του κόσμου της Μαρώνειας και της Ροδόπης»

Ο προϊστάμενος της 10^{ης} ΕΠΚΑ Δημήτρης Μάτσας εξήρε την αγάπη του κόσμου, των Μαρωνιτών και των Θρακών κι ευχαρίστησε θερμά όσους εργάστηκαν από το 1981 κι έπειτα και διάβασε τον χαιρετισμό του Αντώνη Σαμαρά, υπουργού Πολιτισμού.

«Κάθε φορά που αποκαθιστούμε ένα μεγάλο μνημείο δεν αναδεικνύουμε μόνο στιγμές από ένα ένδοξο χτες, επενδύουμε και στο μέλλον των παιδιών μας. Η αποκατάσταση του θεάτρου έχει και συμβολική αξία, αποτελεί έναν ακόμα κρίκο στην αλυσίδα των μνημείων, που αναδεικνύουν την περιφέρεια, την αναζωογονούν και την αναπτύσσουν.

Σύντομα αυτό το δίκτυο μνημειακών έργων στην ελληνική περιφέρεια, θα καλύψει ολόκληρη τη χώρα. Πολιτισμός δεν είναι μόνο ό,τι κληρονομούμε, αλλά και ό,τι αξιοποιούμε και ό,τι δημιουργούμε εμείς για τους επόμενους».

Ο ίδιος μίλησε για το θέατρο. «Από την θέση την οποία κατέχω ως προϊστάμενος της 10^{ης} Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η οποία έχει την ευθύνη του έργου από το 1981 και μετά μέχρι σήμερα, θα ήθελα να εξάρω την αγάπη και την συμμετοχή του κόσμου της Μαρώνειας, της Ροδόπης, της Θράκης σε όλη αυτήν την προσπάθεια, η οποία ήταν μακριά και επίπονη. Η αγάπη αυτή και η συμμετοχή του κοινού, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό εκφράστηκε μέσα από το δήμο Μαρώνειας, τη νομαρχία Ροδόπης, την περιφέρεια ΑΜ-Θ. Θα θέ-

λαμε λοιπόν ν' απευθύνουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ και στους πολίτες της Ροδόπης που μας βοήθησαν με τη συμμετοχή τους και την υποστήριξή τους, γιατί κάθε έργο πολιτισμού για να υλοποιηθεί χρειάζεται την κατανόηση και την αγάπη του κόσμου, στον οποίο τελικά και απευθύνεται. Θα θέλαμε λοιπόν να απευθύνουμε και εμείς ένα θερμό ευχαριστώ στο δήμαρχο της Μαρώνας, στο νομάρχη Ροδόπης, τους βουλευτές μας, τον υπουργό που έχουμε την τύχη να κατάγεται από την περιοχή μας από την Ξυλαγανή, τον γενικό γραμματέα της περιφέρειας, το γενικό γραμματέα του υπουργείου, τον υπουργό, τον πρωθυπουργό που έδειξε έμπρακτα το ενδιαφέρον του. Να ευχαριστήσουμε επίσης όσους δούλεψαν από το 1981 και μετά σ' αυτό εδώ το έργο, οι περισσότεροι από τους οποίους έδωσαν τον καλύτερό τους εαυτό και σ' αυτούς θα πρέπει να αφιερώσουμε την σημερινή βραδιά».

Ε. Στυλιανίδης

«Τα μάρμαρα της Μαρώνας πήραν ζωή, απέκτησαν φωνή»

Ο υπουργός Μεταφορών Ευριπίδης Στυλιανίδης μίλησε αρχικά συναισθηματικά και στη συνέχεια πολιτικά. «Θα μπορούσα να κληθώ σε δύο ρέξεις τα συναισθήματα της ιδιαίτερης αποψινής βραδιάς, οι ρέξεις που θα επέλεγα είναι συγκίνηση και περηφάνια. Συγκίνηση διότι τα μάρμαρα της Μαρώνας χάρη στην επίσημη και μακροχρόνια δουλειά των αρχαιολόγων και την υπέροχη αποψινή παρουσία της Λυδίας Κονιόρδου και των συνεργατών της, πήραν ζωή, απέκτησαν φωνή και μίλησαν απόψε και θα μιλούν και στο εξής και θα ακούγονται από όλο τον ελληνισμό, αλλά και από την υφήλιο, αποδεικνύοντας εμπράκτως μέσα από αυτό το θέατρο την διαχρονική παρουσία του ελληνισμού στην Θράκη, αλλά και την διαχρονική συμβολή της Θράκης στην εθνική ιστορία και τον παγκόσμιο πολιτισμό. Την δεκαετία το '80 είχα την τύχη να επισκεφθώ το μέρος αυτό, συνοδεύοντας τον τότε υποψήφιο βουλευτή Θεσσαλονίκης Κώστα Καραμανλή. Πηδήξαμε κάποια σύρματα, δίπλα μας ήταν μόνο οι αρχαιολόγοι που επέμεναν διαχρονικά στην ανάδειξη αυτού του έργου, και ο τότε πρόεδρος Κοινότητας Μαρώνας, ο αείμνηστος Μαργαρίτης. Επανήλθαμε στο σημείο την δεκαετία του '90 όταν και ο Κώστας Καραμανλής επέμενε ότι θα πρέπει μέσα από αυτό το έργο να δείξουμε αυτό-

Η τραγωδία ανάμεσα στους κ.κ. Στυλιανίδη και Πεταλωτή με το πέρας της παράστασης, ενώ διακρίνονται οι κκ. Γιαννακίδης και Μινόπουλος

που προείπα.

Πρόσφατα, η επίσκεψη εδώ υπογράμμισε όχι μόνο την πολιτιστική αλλά και την εθνική σημασία αυτού του χώρου. Είναι μια απόδειξη ακλόνητη του τι έφτιαχναν σ' αυτή την περιοχή οι πρόγονοί μας πριν από εμάς και είναι επίσης ένα δίδαγμα για το τι πρέπει να κάνουμε κι εμείς για τα παιδιά μας. Ευχαριστώ πολύ όλους που συνέβα-

Ο Σταύρος Μπένος με τον αντιδήμαρχο Τάσο Παπαγιαννάκη

Λυδία Κονιόρδου στο διηνεκές του χρόνου

που είναι ειδικευμένος στα παραδοσιακά όργανα και πραγματικά έχει στοιχεία από τη παράδοσή μας, από αυτά που γέννησαν τα χώματά μας και που ίσως έχουν γίνει σ' αυτό το θέατρο, γιατί υπάρχει μια συνέχεια στον πολιτισμό μας κι εμείς τον κουβαλάμε μέσα στο αίμα μας σήμερα».

Για το ρόλο των εργατών στην παράσταση εξήγησε. «Ήταν μια ιδέα του Θεωρή Γκόνη που είχε την σκηνοθετική επιμέλεια της βραδιάς και πραγματικά ήταν πολύ ωραία ιδέα, γιατί ήταν σαν να γεννήθηκε μέσα από τα χέρια αυτών των ανθρώπων ο αρχαίος λόγος και αυτό ήταν μια πολύ όμορφη ιδέα αλλά ήταν κι ένας φόρος τιμής σε όλους αυτούς τους ανθρώπους, όχι μόνο αυτούς που δουλεύουν τώρα αλλά και σε εκείνους που ξεκίνησαν από το '80, από τον αρχαιοφύλακα που πρώτος οσφράνθηκε την ύπαρξη ενός αρχαίου θεάτρου στον τόπο, μέχρι και τους ανθρώπους που τώρα σμιλεύουν πέτρα-πέτρα τα κομμάτια που προστίθενται στο χώρο».

Ο υπουργός Ευριπίδης Στυλιανίδης με τη σύζυγό του Γιούλη Παπαχρήστου και ο βουλευτής Γιώργος Πεταλωτής με τη σύζυγό του Κλεοπάτρα Στογιαννίδου και πίσω τους ο Σταύρος Μπένος

σαν στο να φτάσουμε στο αποψινό αποτέλεσμα, βεβαίως τους καλλιτέχνες, αλλά και τους εργατές της επιστήμης που χωρίς να σταματήσουν λεπτό, δούλεψαν κάτω από αντίξοες συνθήκες και θα συνεχίσουν να δουλεύουν κι εμείς θα είμαστε κοντά τους, ώσπου αυτό το θέατρο πραγματικά να στείλει τα σωστά μηνύματα» κατέληξε.

Λυδία Κονιόρδου

«Αισθάνομαι μεγάλη τιμή που δόθηκε η δυνατότητα να εκφέρω αυτόν τον σπουδαίο λόγο»

Το πρόσωπο που είχε τη μεγαλύτερη σχέση με το χώρο, ως προς την αρχική του χρήση, η ηθοποιός Λυδία Κονιόρδου σχολίασε μετά την παράσταση. «Δεν μπορεί κανείς εύκολα να μιλήσει για τη συγκίνηση αυτή, το να ξαναζωντανεύει μετά από τόσους αιώνες ένα θέατρο που με την επιμονή και την αφοσίωση ανθρώπων από τους αρχαιολόγους μέχρι και τους φύλακες, τους μαστόρους και όλους τους ανθρώπους εδώ της περιφέρειας, ξαναβγήκε στο φως και ξανακούστηκε ο τραγικός λόγος και έλαχε η τιμή αυτή σε μένα. Είμαι πολύ συγκινημένη και αισθάνομαι μεγάλη τιμή που δόθηκε αυτή η δυνατότητα να απευθύνω και να εκφέρω αυτόν τον σπουδαίο λόγο σε ένα θέατρο που ξαναβλέπει το φως και αισθάνομαι ότι οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ».

Για το αν θα ξαναρχόταν σε μια παράσταση την επόμενη χρονιά είπε πως θα ήταν μεγάλη της χαρά. Στην ερώτηση εάν ένιωσε την Ηλέκτρα να μεταμορφώνεται σε Θρακιώτισσα είπε. «Χρησιμοποιούμε όργανα που ανήκουν στην παράδοσή μας και ένα από τα όργανα αυτά ήταν η γκάιντα, που πιστεύω ότι είναι ένα σήμα κατατεθέν στην περιοχή της Θράκης, με τον σπουδαίο μουσικό που συνεργαζόμαστε, τον Γιώργο Δεληγιάννη,

Γ. Πεταλωτής

«Αξιοσημείωτη η συμβολή του Σταύρου Μπένου και της ομάδας ΔΙΑΩΜΑ»

Ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Πεταλωτής έκανε την ακόλουθη δήλωση.

«Το αρχαίο θέατρο της Μαρώνας επαναλειτουργεί συμβολικά. Έστω και με περιορισμένο αριθμό θεατών, υποδέχεται για πρώτη φορά στους καιρούς μας μία εξαιρετική καλλιτεχνική εκδήλωση που θα σηματοδοτήσει ελπίζω μια στροφή στα πολιτιστικά, ιστορικά και τουριστικά πράγματα του νομού μας. Το αριστούργημα που έφεραν στο φως οι πολύχρονοι ανασκαφές και εργασίες της 10^{ης} Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (κυρίως από το 1981 και από το 2000, μετά από κάποια διακοπή) θα χαρίσει μοναδικές στιγμές περηφάνιας και συγκίνησης σε όλους μας. Συχαρητήρια σε όσους συνέβαλαν και εξακολουθούν να συμβάλλουν με την προσωπική και επιστημονική τους εργασία στην αποκατάσταση και αξιοποίηση του ιερού αυτού χώρου. Είναι επίσης αξιοσημείωτη η μεγάλη συμβολή του Σταύρου Μπένου και της ομάδας «ΔΙΑΩΜΑ». Δεσμεύομαι δε προσωπικά, να συμβάλλω με κάθε πρόσφορο τρόπο για την απρόσκοπτη περαιτέρω αναβάθμιση και αξιοποίηση του μνημείου, πάντα με επιστημονικά κριτήρια, και για τη γρήγορη ολοκλήρωση και των επόμενων φάσεων της αποκατάστασής του. Συμμερίζομαι επίσης την αγωνία όλων των συμπολιτών μας να παρακολουθήσουν κι αυτοί εκδηλώσεις από τις κερκίδες του και καλώ κάθε εμπλεκόμενο φορέα να μεριμνήσει για την ικανοποίησή τους, με τον αυτονόητο βέβαια σεβασμό στον προγραμματισμό των εργασιών που ακόμη εκκρεμούν».

Ρεπορτάζ- φωτογραφίες: Μαρία Αμπατζή
Φωτογραφίες παράστασης: Στάθης Κεφαλίδης